

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ПРАКТИКУМОМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ”

Алла Крамаренко, кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри теорії і методики початкового навчання
Бердянського державного педагогічного університету

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ПРАКТИКУМОМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ”

У статті розглядається питання творчої активності майбутніх вчителів початкових класів при вивченні курсу “Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях”, про те що перед системою вузівської педагогічної освіти не стоїть завдання навчати майбутніх учителів початкових класів творчості, а система фахової підготовки розв’язує завдання розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Постановка проблеми. Творча активність студента виступає передумовою ефективного засвоєння нового навчального матеріалу, умови творчого перевтілення знань, що були здобуті раніше, саморозвитку, а також психологічною умовою ефективності системи навчання та виховання.

У даному контексті слід зазначити, що деякі теоретичні та методичні аспекти підготовки вчителя початкових класів до здійснення викладання предметів освітньої галузі “Технології” залишаються недостатньо вивченими. Серед них і проблема формування творчої активності студентів.

Аналіз останніх досягнень з проблеми. Сучасні дослідження у цій сфері торкаються удосконалення тільки певних напрямів професійної підготовки вчителя-класовода: виявлення умов покращення готовності студентів до розвивального трудового навчання у початкових класах (Н.В.Котелянець) [4], до пропедевтичного навчання молодших школярів технології рослинництва в умовах сільських шкіл (О.А.Біда), до викладання художньої праці (В.М.Сирота), формування художньо-графічних умінь і навичок майбутніх учителів початкових класів (О.В.Саган) тощо. Деякі науковці, зокрема В.Я.Даниленко, вивчаючи історію та перспективи розвитку дизайнерської освіти в Україні, займаються розробкою методів формування творчої активності майбутніх дизайнерів, В.А.Моляко, і В.Я.Даниленко пов’язують формування творчої активності з подоланням бар’єрів творчості, виділяючи при цьому різні шляхи їх подолання. А.М.Матюшкін, розглядаючи це питання в

загальному контексті, проблему формування творчої активності особистості розкриває через розв’язання творчих завдань.

Варто підкреслити, що зниження інтересу майбутніх учителів початкових класів до проблем творчого потенціалу особистості за останній час має під собою суб’єктивне підґрунтя – однобокості діяльності системи вузівської педагогічної освіти. Але, по суті, навіть це підґрунтя у поєднанні з об’єктивними причинами економічного, політичного, соціального плану не знижує реальної актуальності означеної проблеми [3, 54].

Саме тому ця стаття має на меті розглянути й порівняти різні підходи до формування творчої активності саме стосовно підготовки майбутніх учителів початкових класів при вивченні курсу “Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях”.

Основний матеріал дослідження. Не викликає сумніву той факт, що навчити творчості неможливо, але можливо навчитися прийомам творчої діяльності, розвивати наявні та виявляти приховані здібності, набувати знань та досвіду, усвідомлювати свою індивідуальність тощо. Отже, перед системою вузівської педагогічної освіти не стоїть завдання навчати майбутніх учителів початкових класів творчості. Ми акцентуємо увагу на тому, що система фахової підготовки розв’язує завдання розвитку творчого потенціалу особистості студента.

Під творчим потенціалом особистості майбутнього вчителя початкових класів ми розуміємо невід’ємну складову частину сукупної культури студента, що вміщує наявні та потенційні

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ПРАКТИКУМОМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ”

можливості до створення чогось нового або перетворення пізнаного.

Розглядаючи питання творчої активності студентів, неможливо залишити поза увагою поняття “політехнічної творчості”, яка, за В.П.Тименком, визначається як міждисциплінарна проектно-художня діяльність, що поєднує елементи наукових, технічних і гуманітарних знань, інженерного конструювання та художнього мислення [7, 25].

Основним критерієм творчої діяльності під час виконання завдань з курсу “Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях” вважається новизна та суспільне значення отриманого результату. Ці умови необхідні, але недостатні для того, щоб розглядати процес розв’язання завдань як творчість. Сучасна психологія основним критерієм творчості розглядає виникнення глибокого внутрішнього хвилювання, пов’язаного з гострим бажанням розв’язати проблему і усвідомленням відсутності у власному досвіді готових засобів для цього. У результаті студент змушений здійснювати пошук інтуїтивно.

А.М.Мапюшкін вважає, що такий творчий пошук відбувається під час виникнення проблемно-конфліктної ситуації, у якій студент розуміє суть проблеми, бажає її розв’язати, але усвідомлює відсутність для цього готових засобів. У результаті виникає внутрішньоособистісний конфлікт. У такому випадку можливі два виходи: відмова від завдання чи пропозиція оригінального розв’язання [6, 54]. Який вибір зробити, залежить від індивідуального досвіду творчої діяльності. Такий досвід набувається під час системного розв’язання творчих завдань.

Творчі завдання виступають у навчальному процесі способом стимулювання творчої активності, заохочення до творчої діяльності, формування досвіду означеної діяльності, розвитку мислення студентів.

В.А.Моляко переконаний, що для формування творчої активності людині треба здолати багато різного виду бар’єрів, які негативно впливають на творчий процес.

Він виділяє два бар’єри творчості:

1) зовнішні – незручне оточення, сторонні перешкоди, відсутність позитивного психічного клімату в колективі та т.п.;

2) внутрішні – незібраність, незацікавленість, невміння організувати свій час, незадовільний психічний стан у даний момент і т.п.

Для їх подолання В.А.Моляко пропонує здійснити низку заходів загального та спеціального психологічного характеру. До

спеціальних заходів, методів стимулювання творчої діяльності вчений відносить:

- розширення знань студентів з одночасним формуванням критичного ставлення до інформації;

- надання консультацій, обговорення результатів праці з іншими студентами у разі виникнення утруднень;

- спеціальне стимулювання, тренування мислення, здібностей студентів із залученням кваліфікованих спеціалістів в окремій області творчої діяльності [5, 40 – 41].

На відміну від попереднього науковця, В.Я.Даниленко визначає інші бар’єри творчості, а саме:

- соціальні, до яких можна віднести зневажливе або негативне ставлення до творчості друзів, родини, несумісність членів творчої групи тощо;

- психологічні – віра в авторитети й невіра у власні сили, побоювання ризику, недостатня гнучкість мислення тощо [1, 35].

Заслужує на увагу низка методів та прийомів, запропонованих ученим, які спрямовані на подолання бар’єрів творчості. Ці методи формування творчої активності він охарактеризував, як “евристичні методи” та “евристичні прийоми”.

До евристичних прийомів, які майбутній учитель початкових класів може використовувати при індивідуальній роботі, вивчаючи курс “Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях”, належать такі:

Аналогія. Створення нової техніко-естетичної якості більше вірогідне на основі нетривіальних, неповних аналогій. Чим меншою є аналогія, тим сильніші її евристичні властивості.

Інверсія (від лат “переворот”, “перестановка”). Зміст інверсії полягає у пошуку рішень проектного завдання за напрямом, який є протилежним традиційному. Інверсія сприяє всебічному розвитку гнучкості мислення студента, оскільки примушує поглянути на проблему з нової позиції.

Евристичне комбінування. Цей прийом передбачає зміну порядку розташування елементів цілого, з’єднання їх у іншій послідовності тощо. Прийом ґрунтується на цілеспрямованому добиранні комбінацій взаєморозташування елементів об’єкта розробки.

Перелік недоліків. Прийом полягає у складанні розгорнутого переліку недоліків об’єкта, що розробляється. Після цього складають список варіантів поліпшення ситуації по кожному з недоліків.

Перелік контрольних питань допомагає зменшити психологічну інерцію та упорядковує пошук варіантів.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ “МЕТОДИКА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ З ПРАКТИКУМОМ У НАВЧАЛЬНИХ МАЙСТЕРНЯХ”

Переключення. Це перехід від розв’язання однієї сукупності завдань до іншої. Такий евристичний прийом реалізує вимоги фізіології розумової праці.

Проектування у надзвичайних умовах. Суть прийому полягає у тому, що навмисно робляться спроби проектувати якийсь об’єкту надзвичайних умовах.

Методи колективного генерування ідей засновані на тому, що поєднання в одній людині генератора ідей та критика суттєво обмежує її можливості, а часто й збіднює ідею. Звідси випливає необхідність застосування методів, що спрямовані на активізацію творчої діяльності шляхом свідомого відокремлення генератора ідей від критика.

Їх головний зміст полягає у колективному обговоренні творчої проблеми в таких умовах, коли людина має змогу висловлювати будь-які ідеї. Учасники повинні намагатися комбінувати або вдосконалювати ідеї, що запропоновані іншими членами групи. Необхідною умовою виступає невимушеність атмосфери.

У цілому, методи колективного генерування ідей є засобом, який усуває не тільки психологічні, а й соціальні бар’єри творчості [2, 35].

При активізації творчості важливо також враховувати необхідність підвищення мотивації, інтересу студентів до трудової діяльності. Питання мотивації творчої діяльності, зацікавленості пов’язане з питанням загальної культури, виховання творчої особистості, на розв’язання яких повинен бути спрямований зміст фахової підготовки студентів до викладання у початкових класах предметів освітньої галузі “Технології”.

Так, зокрема, студент вищого навчального закладу при здобутті ступеня молодший спеціаліст, вивчаючи курс “Методика трудового навчання з практикумом у навчальних майстернях”, має отримати ґрунтовну технологічну та початкову методичну підготовку. До арсеналу методичної підготовки молодшого спеціаліста повинні входити теоретичне оволодіння метою, завданнями, змістом, методами трудового навчання молодших школярів та практичне опанування вміннями: добирати об’єкти навчальної праці, формувати спеціальні трудові вміння, елементи культури праці, оцінювати діяльність учнів, здійснювати міжпредметні зв’язки. Основними формами навчання вис тупають заняття практикуму, лекції, лабораторні роботи та лабораторні заняття в школі. Апробація засвоєного відбувається на безвідривній практиці у процесі проведення пробних уроків.

Оволодіння зазначеним рівнем у повному обсязі є обов’язковою сходинкою для підйому на вищий ступінь підготовки вчителя початкових класів – ступінь бакалавра.

Основна увага тут приділяється всебічній теоретико-методичній підготовці вчителя до викладання у початковій школі предметів освітньої галузі “Технології”. Студенти знайомляться із загальними основами сучасного виробництва, засвоюють теоретичні основи методики трудового навчання, вивчають зміст державного стандарту освітньої галузі “Технології” для початкової школи, опановують теоретико-методичними аспектами використання ігрових форм організації діяльності учнів I–IV класів і т.д.

Про готовність бакалавра початкового навчання до творчої роботи в школі мають свідчити ґрунтовні теоретичні знання та практичні вміння мотивовано обирати варіант навчальної програми предметів освітньої галузі “Технології”, вести календарно-тематичне планування, розробляти конспекти уроків та позакласних заходів з використання інноваційних, нестандартних підходів до організації навчально-виховного процесу в початкових класах, формувати у школярів основи культури праці, удосконалювати загальноотрудові вміння. У вузівському навчальному процесі головне навантаження несе лекційний курс, на практичних заняттях перевага надається активним методам роботи.

Наступним етапом у ступеневій підготовці майбутніх учителів початкових класів до викладання предметів освітньої галузі “Технології” є навчання за професійною програмою спеціаліста, яка включає ознайомлення студентів з актуальними проблемами даної освітньої галузі. Дисципліна спеціалізації містить набір програм варіативного змісту за вибором студента і передбачає вивчення спеціальних теоретико-методологічних аспектів проблем розвитку молодших школярів, інтеграції змісту їх освіти, диференціації навчання, використання різних форм організації співробітництва дітей у праці.

На цьому етапі підготовки фахівців значно зростає питома вага опанування ними творчою методичною діяльністю: майбутній спеціаліст навчається конструювати примірні об’єкти навчальної праці молодших школярів та створювати адаптовану до їх вікових, психолого-фізіологічних особливостей технологічну документацію, розробляти наочні посібники до уроків, впроваджувати різноманітні форми організації спільної навчальної та трудової

